

Voor- en nadelen van een referendum over de komst van een asielzoekerscentrum (azc)

prof.dr. Arno Korsten

28 01 2016

Wat zijn de organisatie-aspecten en belangrijkste voor- en nadelen van de komst van een consultatief referendum in een gemeente over de eventuele komst van een azielzoekerscentrum of andere opvanglocatie? Ik ben gepromoveerd op inspraak en moet dus een antwoord kunnen geven.

Organisatieaspecten van een lokaal consultatief referendum

- Er is een **onderwerp** van het referendum dat duidelijk moet zijn? Het referendum gaat over **een heldere keuze**, zoals de wel/niet komst van een asielzoekerscentrum van zeg 300 bewoners, gelokaliseerd op plaats a. De omvang en locatie wordt tevoren bepaald. Eventueel wordt omschreven om welke type bewoners het gaat (jong, oud; mannen, vrouwen; bewoners uit welke herkomstgebieden); en wie de organisatie leidt en de spelregels bepaalt. Het is ook mogelijk de keuze niet te laten slaan op wel/niet, maar op een keuze uit twee opvangplekken (locaties).
- Vooraf moet bepaald worden wat de aard van het referendum is. **Consultatief of beslissend?** Werk voor het college van B&W en de gemeenteraad. Een referendumverordening geeft al enige helderheid.
- **Wie mee mogen doen** aan een referendum, zijn in principe alleen de kiezers uit de gemeente waar het azc gevestigd wordt. Dus degenen die geen Nederlanders zijn, doen niet mee.
- Nadere keuze? Wie mag eigenlijk een stem uitbrengen bij een gemeentelijk referendum? Alle kiezers uit een gemeente of alle kiezers **uit een bepaalde kern** waar een azc voorzien is. Ik denk aan het laatste, maar beseft moet worden dat er gevolgen (kunnen) zijn voor de gemeentelijke begroting.
- Er is een **neutrale toezichthouder** nodig die de vraagstelling vaststelt. Dat kan de gemeenteraad zijn maar die is betrokken en dus wellicht niet de goede partij. Dat zou je tenminste kunnen overwegen. Maar wie dan wel? Een plaatselijk spelregelboekje (referendumverordening) geeft mogelijk helderheid.
- Er moet vooraf een **minimumnorm** voor vereiste opkomst worden bepaald door de gemeenteraad. Onder het aantal wordt de uitslag niet meegenomen in het beraad van de gemeenteraad.

- Er zullen **folders met pro en contra** de komst van een azc van een bepaalde omvang (en andere vraagstukken) verschijnen. Iemand moet toezien dat deze informatie spooft met de feiten en binnen de regels van 'normale' communicatie blijft.
- Het moet niet zo zijn dat tussen het moment van beslissing dat er een referendum zal zijn voortdurend de aantallen op te vangen asielaanvragers (of waar het om gaat) wisselen. Het kan dus niet dat als het aantal verwachte neezeggings groot is, van de zijde van het gemeentebestuur of anderen gezegd wordt 'misschien moeten we maar de helft aan de mensen opvangen'. **Geen manipulatie** dus.
- Mag op de dag zelf nog een folder verschijnen of mag een landelijk politicus van welke partij dan ook langs komen om met een roepstoeter het een of het ander te bepleiten? Er moet een toezichtorgaan zijn dat (ook) het **nette verloop op de dag zelf** controleert, zoals de plaatsen waar gestemd kan worden en stemlocaties (school, enz.?). Bij verkiezingen hebben we de Kiesraad, bij referenda is nog geen toezichthouder voorzien. Dat is een hiaat.
- Omdat sprake is van **latinisering** van de samenleving (meer integriteitsschendingen), moet er rekening mee gehouden worden dat een vorm van 'matchfixing' optreedt. Voor je het weet wordt er geld geboden voor een stem pro of contra. Wie controleert? De rechter?
- **Telt een referendum mee?** De gemeenteraad moet zich tevoren uitspreken over hoe de opstelling is als ze de uitslag van een consultatief referendum krijgt.

Als u voor- en nadelen noemt zou u nog kunnen denken aan het volgende.

Voordelen van een consultatief referendum

- Het **tijdgeestargument**: Het kan niet meer dat dit soort belangrijke beslissingen als de komst van een azc alleen door het college en een gemeenteraad worden genomen. We leven niet meer in 1960.
- Een referendum **geeft iedereen een stem** en niet alleen degenen die zich weten te handhaven op een grote meeting van 400 aanwezigen of meer.
- Een azc moet altijd **draagvlak** hebben. Dat draagvlak wordt groot als een azc betrekkelijk klein is en proportioneel ten opzichte van de omvang van de kern waar het azc komt. Bij een referendum kan blijken of het draagvlak er is.
- Er wordt tegenwoordig gezocht naar **het zetten van een punt** achter een maatschappelijke discussie. Zou een consultatief referendum dan mogen? Zeker. Er bestaan geen wettelijke bezwaren.
- Er is over de uitslag **geen misverstand**.
- **Zwitserland** doet het, waarom wij dan niet. Dit is een antwoord op degenen die de nadelen benoemen of uitvergrooten.

- Als de vraagstelling goed overdacht is en het gemeentebestuur committeert zich hieraan, dan kan het. Mensen waarderen **procedurele rechtvaardigheid**. Ze willen netjes gekend worden.
- Er is zoiets als **'the wisdom of the crowds'**, de wijsheid van de massa. Als de meerderheid tegen de komst van een azc is, op dat moment, moet het geaccepteerd worden.

Nadelen van een referendum

- Opvang van vluchtelingen is een landelijk probleem. Zelfs een internationaal probleem. Alle drie de bestuurslagen moeten bijdragen om dit probleem op te lossen. Niet voor niets is er eind november 2015 een bestuursovereenkomst gesloten die door de VNG is getekend. Alle gemeentebesturen zijn geconsulteerd. Met andere woorden: de gemeenten hebben al ingestemd met het oplossen van dit probleem. Een referendum over een azc is dus niet meer waardevrij omdat de gemeente(n) toegezegd hebben te helpen om het vluchtelingenprobleem (mee) te helpen oplossen (**het schouder-aan-schouder-beginsel**). Gemeenten zouden in ieder geval aan moeten geven welke bijdrage zij **wel gaan geven** als een azc na een referendum moet worden afgewezen.
- De gemeenteraad zal verdeeld blijken. Sommigen willen geen referendum. De **polarisatie** rond het item migranten zal mogelijk mede daardoor niet afnemen.
- Met een referendum is **manipulatie** mogelijk. Bijv. door de opkomstnorm hoog te stellen.
- Kleine gemeenten **hebben de ambtenaren** niet om een referendum te organiseren. Externe inhuur is natuurlijk mogelijk.
- **Ethiek**: Een referendum organiseren, kost voorbereidingstijd. Dan kun je even niet als raad dwars door de aanloop naar het referendum heen fietsen.
- Een nadeel dat niet inherent is aan een referendum is, is dat de discussie een afrekening wordt met de raad of delen daaruit. Dan komt er **een externe factor** bij die eigenlijk niet onderwerp gerelateerd is. Dat zagen we bij voorbeeld ook bij de discussie over de Europese Grondwet.
- Wie echt voorstander is van onbeperkte toelating van alle gelukszoekers en echte vluchtelingen, zal in een referendum zijn gelijk vermoedelijk niet halen. Voor deze categorie is een referendum iets verderfelijks.
- De politici tonen geen lef en dekken zich in tegen een keuze. Persoonlijk vind ik dit geen nadelig argument. Het zegt me niks.

Voorwaardelijk

Mits netjes georganiseerd, met toezicht, kan het consultatief referendum geprobeerd worden. De opgedane ervaringen zullen een volgende keer bij een afweging elders in Nederland meetellen.

Maar kan dan nergens meer opvang plaatsvinden omdat azc's overal worden afgewezen?

Dat gevaar is niet groot. Veel Nederlanders zijn bereid om een azc te aanvaarden, mits

- er goede communicatie over heeft plaatsgehad,
- de locatie (ligging) een verstandige is,
- de omvang van het azc qua aantal bewoners beperkt is (geen centra van 1000 bewoners),
- de Nederlandse wetten zeer streng gehandhaafd worden,
- en sprake is van goede leiding en adequate voorzieningen.

De auteur

Prof.dr. A.(Arno) F.A Korsten

Honorair hoogleraar bestuurskunde van de lagere overheden, Universiteit Maastricht

Emeritus hoogleraar bestuurskunde aan de Open Universiteit

www.arnokorsten.nl

E-mailadres: Afa.korsten@planet.nl